

Наукова бібліотека СумДПУ імені А. С. Макаренка

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Ч.2

Суми 2025

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Яка багата
наша

УКРАЇНСЬКА МОВА!!!

Говорімо та
пишімо
правильно

Дощ іде чи падає?

Дощ:

*іде, випадає, падає, сипле, лє,
накрапає, валить, періщить, січе, сипе,
йде стіною, дзюркоче, крапає, шурує,
полоще, сіється, мжичить, моросить,
мрячить, гемзить, цяпає, мигичить,
крапотить, дріботить...*

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

В українській мові наголос не фіксований:

асиметрія, визвОльний, вАги, валовИй, вимОга, вИпадок, випрОбування, водонепроникНИй, граблІ, грОшей, довідник, зазвичАй, зрУчний, зубОжіння, індУстрія, клітковиНА, котрИй, куліНАрія, листопАд, льодовИй, мерЕжа, набОжний, навзАєм, надлИшок, нажИво, нАклеп, надлИшок, нажИво, нАклеп, нАскрізний, обрАння, однорАзовий, підлітковий, пізнАння, пільговИй, позАторік, проміжок, рАзом, рИНковий, роздрібНИй, руслО, свЕрдло, стовідсОтковий, суднО, судовИй, текстовИй, течія, уподОбання, фаховИй, хвалений, цілодобовИй, цінник, цьогорІч, чарівНИй, чАсу, черговИй.

Правильна акцентуація –
це частина
КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

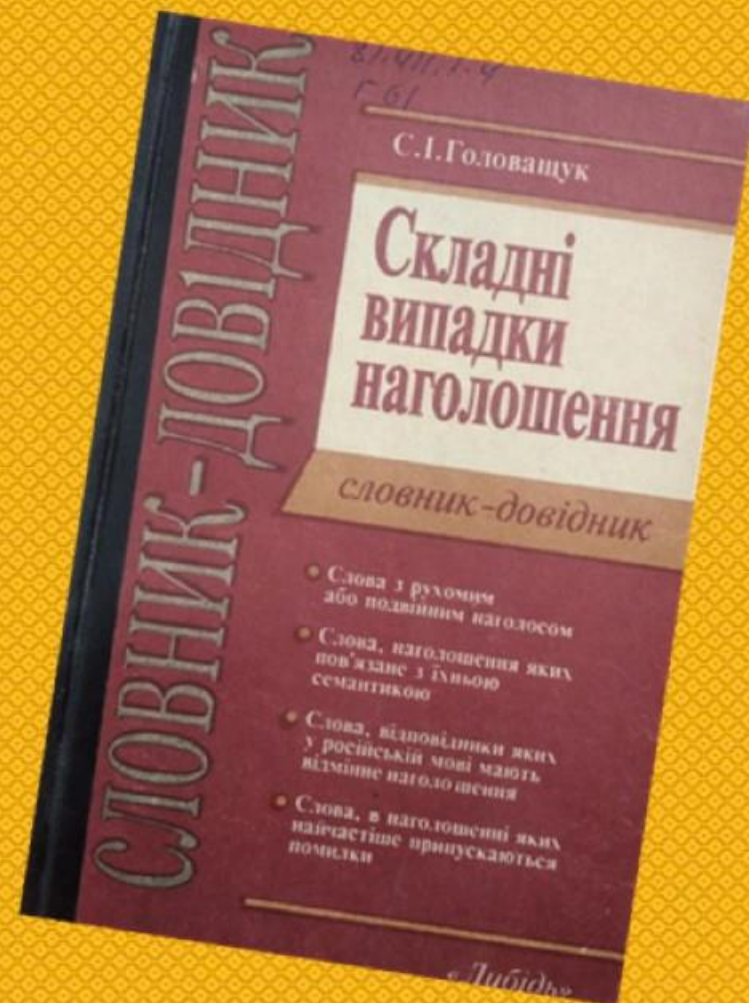
УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Головащук С. І. Складні випадки наголошення
словник-довідник

Словник-довідник створений на українському мовному матеріалі. В ньому враховано найскладніші випадки наголошення в сучасній українській літературній мові. Подаються численні тлумачні і синонімічні пояснення, а також додаткові граматичні форми при відмінюваних словах, що дає можливість словникові-довідникові виконувати й правописні функції.

Для усіх, хто прагне підвищити свою культуру мовлення.

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

В українській мові наголос не фіксований:

АджЕ, бурштиНОВий, босОНіж, бурштиНОВий, бюлетЕнь, ветеринАрія, видАння, вимОва, випрОбування, вишИваний, вірші, гАйда, гуртОжиток, дИскурс, дідУх, дОНька, дочКА, допізна, зАгадка, інженЕрія, каталОг, кОлія, лАте, лОкшина, магістЕрський, мерЕжа, напій, ненАвисть, отАман, позАторік, порядкОВий, псевдонІм, рЕміль, сОлодощі, тИгровий, уподОбання, читАння, чорнОслив, шофЕр, щедрівник.

Правильна акцентуація –
це частина
КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Будьмо уважні!

Говорімо та пишімо

Правильно!

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ:

✗ під рукою	✓ напихваті
✗ дійсно	✓ справді
✗ в той же час	✓ водночас
✗ як правило	✓ зазвичай
✗ в тому числі	✓ зокрема
✗ у розстрочку	✓ на виплат

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

Старовинні українські приказки:

Багато дива, мало млива.
Без вірного друга – велика туга.
Без нашого гриця й вода не освятиться
Битому собаці кия не показуй.
Брехливу собаку далеко чути.
Було б пшоно, а каша буде.
Велике дерево поволі росте.
В закритий рот муха не влізе.

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

Старовинні українські приказки:

В умілого й долото рибу ловить.
Гірко заробиш – солодко з'їси.
Гостре словечко коє сердечко.
Далеко куцому до зайця.
Де багато господиць, там хата неметена.
Дивись на зріст, та питайся розуму.
Є в глечикі молоко, та голова не влізе.
Шабля ранить тіло, а слова душу.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Тищенко К. М. Правда про походження української мови / К. М. Тищенко. // Український тиждень. – 2012. – № 39. – С. 22–64.

В даній науковій статті детально висвітлюються особливості української мови, її спільні та відмінні риси з іншими слов'янськими мовами. На підставі об'єктивних даних, руйнується міф про особливу близькість української, російської та білоруської мов, їхню особливу відмінність від решти слов'янських мов.

Відповідно, поширене формулювання: "Давньоруська народність - спільний предок трьох народів", є невдалим. Доцільнішим є твердження, що Русь становила спільний етап (період) в історичному розвитку трьох східнослов'янських народів (відповідно і мов цих народів).

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

Говорімо та
пишімо
правильно

Найяскравішою українською рисою у фонології приголосних є розвиток зі старого проривного [ɣ] фарингального цілинного приголосного ɦ (так зване «українське г»): укр. [голова]

Праслов'янські закінчення в дієсловах дати, їсти, розповісти: даси, їси, розповіси.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

Говорімо та
пишімо
правильно

Українська мова розвинула нове «і» зі старого «ть»: спів, вінок, вірний.

Інше нове «і» з загальнослов'янського «о» розвинулося в закритому складі: віл, голівка, Запоріжжя.

Старі «ъ», «ь» перейшли в «е»: осел, овес, орел, козел.

Повноголосся: ворог, сором, голова.

Відсутність редукції та акання.

Український приголосний р переважно твердий: гірко, серга, буквар.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

Говорімо та
пишімо
правильно

У кінці слова та перед приголосним старі л розвинулися у в: пішов, півтора, вовк.

Розвиток -ри-: дрижати, гриміти.

Приголосні [дз], [дж]: дзвін, джміль; ходжу, їжджу.

Групи звуків зк, ск стали масово зьк, ськ: низький, міський.

Немає оглушення приголосних у кінці слова: дуб, низ, книг.

Немає пом'якшення перед е, і: не, десять, текти; сила, тисати, кидати.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

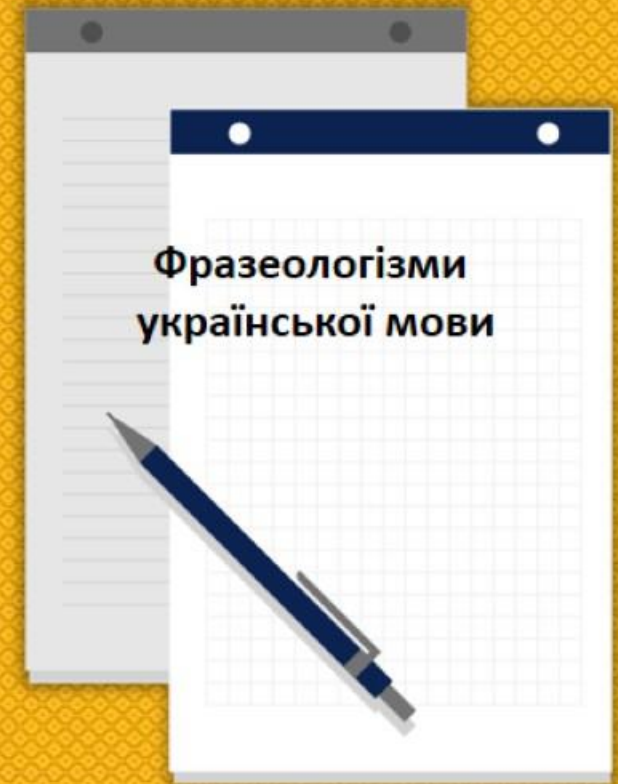
Говорімо та
пишімо
правильно

Дієслова мати й мусити разом із повинен: мати — для позначення ненагальної потреби щось зробити, мусити — для позначення крайньої потреби щось зробити всупереч бажанню.

Дієслова хворіти, чекати, здобутися, розумітися та інші керують знахідним відмінком із прийменником на: хворіти на грип, чекати на лікаря, здобутися на слово / рішення, розумітися на стратегії.

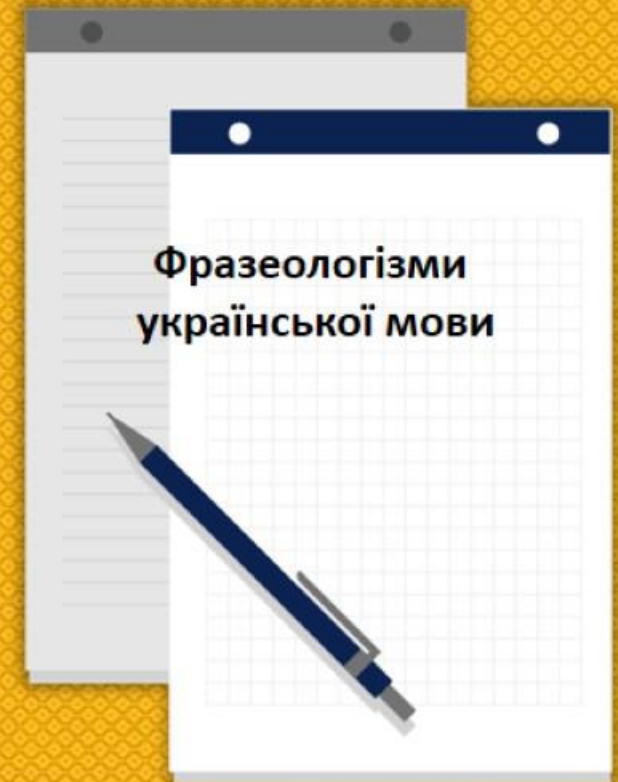
УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

Аж кипить у руках – швидко робиться
Аж кишить – дуже багато
Альфа і омега – початок і кінець
Без вогника – неенергійно, без бажання робити
Бити у хвіст і в гриву – дуже сильно діяти
Бісики пускати – залицятися
Брати на кпини – насміхатися
Будуть люди – сподівання на позитивні результати
Вавилонське стовпотворіння – метушня, безладдя, галас
Веремію закрутити – затіяти щось неприємне
Витрішки продавати – дивитися із надмінною цікавістю

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

Бачити смаленого вовка – бути обізнаним.
Без тижня день – нещодавно.
Бити лихом об землю – бути оптимістом.
Важким духом дихати – гніватися.
Вилами по воді писано – щось непевне, сумнівне.
Вискалити зуби – сміятися.
Вискочити на суше – уникнути покарання.
Вискочити, як Пилип з конопель – зненацька, несподівано.
Ганяти вітер по світу – ледарювати.
Годувати жданиками – неодноразово обіцяти зробити щось,
але не дотримуватися обіцянок.
Жувати жуйку – набридливо повторювати те саме.

УКРАЇНСЬКА МОВА: **плекаймо своє!**

Два чоботи на одну ногу – бути схожими між собою світоглядом.

Ламати слово – відмовлятися від сказаного.

Мастити салом п'яти – готуватися до втечі, поспішати.

Накрити мокрим рядном – висловити своє незадоволення, докоряти.

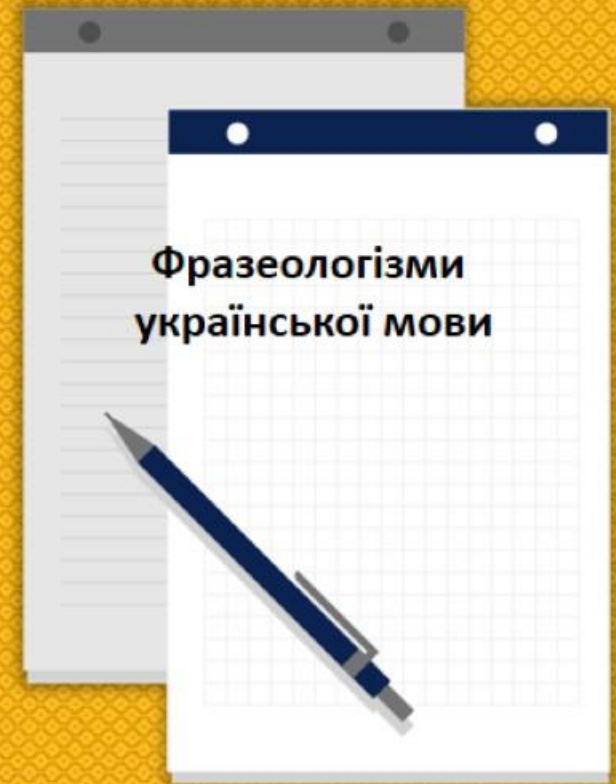
Передати куті меду – перебільшувати, виходити за межі допустимого.

Продавати зуби – сміятися.

Сміятися на кутні – плакати.

Топтати ряст – жити.

Як за водою піти – зникнути безслідно.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

**фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову**

**Говорімо та
пишімо
правильно**

Прислівники зі словосполучень: голіруч, ліворуч, праворуч, водночас, мабуть, натщесерце, насамперед, передовсім, передусім, силоміць, самохіть, чимдуж, повсякчас, з давніх-давен, зроду-звіку, вряди-годи, часто-густо, тишком-нишком, тяжко-важко, раз у раз, день у день, рік у рік, пліч-о-пліч, віч-на-віч.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

Говорімо та
пишімо
правильно

Прадавній український словотвірний суфікс -ар/-яр, поєднуваний з дієслівними та іменниковими морфемами, для заміни якого рос. мова задіює з чотирьох десятиків засобів:

каменик — каменярь, сказочник — казкар, пчеловод — бджоляр, винодел — винарь, овцелас — вівчар, жнец — жнивар, лодырь — ледар, врач — лікар, почтальон — поштар, нотаріус — нотар, парикмахер — перукар, та ін.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

фонологічні,
морфологічні та
синтаксичні
риси, які
відрізняють
українську мову

Говорімо та
пишімо
правильно

*Зі сполучень **ль, нь, сь, зь, дь, ть, жь, чь, шь, ць** перед йотованими голосними розвинулися специфічно українські довгі м'які фонemi: **зілля, знання, волосся, Пониззя, підборіддя, життя, збіжжя, клоччя, піддашшя, міццю.***

*Збереження старого індоєвропейського **-р** на кінці складу у слові **матір.***

*Інфінітивний суфікс **-ти**: **жити, любити, радіти.***

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

Омельчук С., Климович С. Мовмо й пишімо поправно: 33 посутні зауваги з українського правопису, граматики і слововживання для фахівців : навчальний посібник/ С. Омельчук, С. Климович. – Київ : Олді+, 2024. – 79 с.

У посібнику запропоновано посутні зауваги з українського правопису 2019 року, сучасної граматики й нормативного слововживання. Всі поради подано лаконічно, доступно та візуально зручно для сприйняття й усвідомлення.

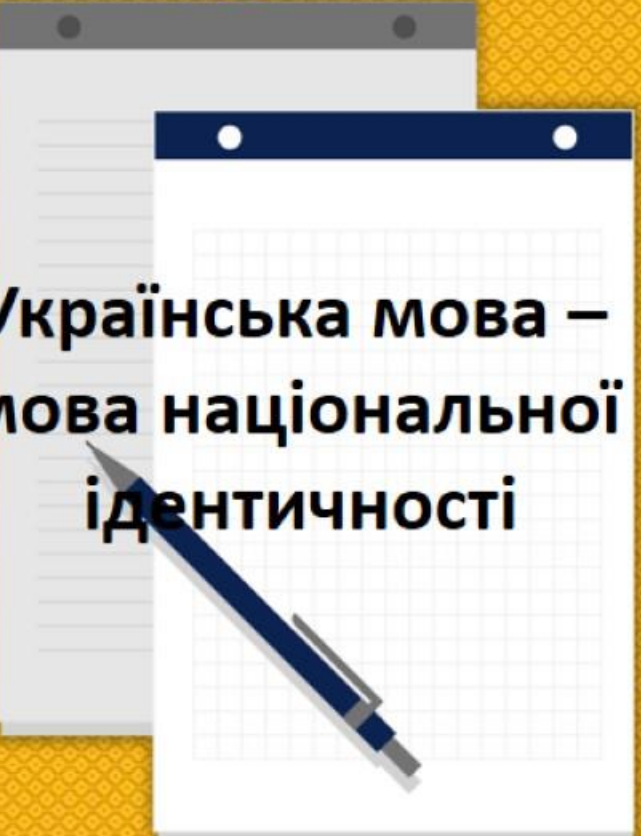
Теоретичний матеріал у формі схем чи пам'яток ілюстровано численними прикладами. Видання спрямовано на вдосконалення мовно-писемної практики.

УКРАЇНСЬКА плекаймо своє! МОВА

**Українська мова –
мова національної
ідентичності**

В історії українського націєтворення українська мова відіграла особливу роль – незалежно від того, який основний чинник вкладається в поняття «українська нація» – етнічний чи політичний. Відповідно до етнічної концепції, українська мова забезпечувала цілісність української спільноти й виступила одним із основних об'єднавчих чинників при творенні української нації.

Про українську мову як інструмент формування української політичної нації писав Ю. Шевельов: «Після свого створення літературна мова перетворилася на гасло, знамено, мету. Наприкінці XIX ст. український національний рух був спрямований передовсім на питання культури, освіти, літератури. Ці питання переростали в політичні проблеми». «...українська літературна мова дає приклад «дива», коли саме її розповсюдження й поклало початок політичному рухові. Мовний витвір Шевченка й Куліша вторував шлях, що привів до створення політичних партій, до заснування держав, до формування армій, до воєн, до борні та конфліктів. ... Аматори парадоксів можуть сказати, що поет створив мову, а мова створила націю. Звичайно, нація мала за собою власну довгу традицію, проте ця традиція вже була явно наблизилася до межі розпаду та загину».

**Зберігайте та поширюйте цю шпаргалку!
Говорімо та пишімо правильно і плекаймо своє!**

**Матеріал підготувала
завідувачка науково-методичного відділу
НЕСТЕРЕНКО Н. Г.**